

УДК 336.7

Борисюк О.В.*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів та оподаткування
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки***Міщанчук О.О.***студентка
інституту економіки та менеджменту
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*

РИНОК ЛІЗИНГОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У статті розглянуто сутність, основні види, принципи та функції лізингу. Проаналізовано сучасний стан та особливості ринку лізингових послуг в Україні. На основі проведеного дослідження виділено існуючі проблеми та перспективи розвитку вітчизняного ринку лізингових послуг.

Ключові слова: лізинг, ринок лізингових послуг, лізингодавець, лізингоодержувач, продавець лізингового майна, операційний та фінансовий лізинг.

Борисюк О.В., Міщанчук О.О. РЫНОК ЛИЗИНГОВЫХ УСЛУГ В УКРАИНЕ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

В статье рассмотрены сущность, основные виды, принципы и функции лизинга. Проанализированы современное состояние и особенности рынка лизинговых услуг в Украине. На основе проведенного исследования выделены существующие проблемы и перспективы развития отечественного рынка лизинговых услуг.

Ключевые слова: лизинг, рынок лизинговых услуг, лизингодатель, лизингополучатель, продавец лизингового имущества, операционный и финансовый лизинг.

Borysyuk O.V. Mischanchuk O.O. LEASING MARKET IN UKRAINE: PROBLEMS AND PROSPECTS

The article deals with the nature, basic types, principles and functions of leasing. The current state and features of leasing services in Ukraine were analyzed. On the basis of this research, were allocated the existent problems and prospects national leasing market.

Keywords: leasing, leasing market, the lessor, the lessee, the seller of the leased property, operating and finance leases.

Постановка проблеми. Лізинг – це складне і багатогранне економічне явище, в якому поєднуються операції купівлі-продажу, оренди, кредитування, інвестування, підприємницька та фінансова діяльність. Необхідність використання лізингу, перш за все, обумовлена несприятливим станом виробничого обладнання підприємств: висока питома вага морально застарілих основних засобів, їх неефективне використання, недостатність або відсутність у підприємств фінансових ресурсів для купівлі необхідного обладнання.

Як фінансова послуга лізинг виступає одним із факторів підвищення конкурентоспроможності вітчизняних виробників, покращення якості виробленої продукції та наданих послуг, підвищення ефективності виробництва, що в кінцевому результаті призводить до зміцнення позицій на вітчизняному та світовому ринках.

Актуальність даного дослідження полягає в тому, що лізингові послуги можуть стати ключовим елементом для розвитку малого та середнього бізнесу, який потребує значних капіталовкладень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У сучасній економічній літературі дослідженням ринку лізингових послуг в Україні займається багато вітчизняних вчених. Зокрема, Воловець Я. В., Мороз А. М., Онищук Я. В., Поддєрьогін А. М., Топішко Т. І. та Шевчук Ю. А. зосередили свою увагу на вивченні сутності, основних видів, функцій та принципів лізингових операцій. Александров В. Т., Білан І. О., й Гаденко О. Л. присвятили свої праці дослідженню проблем та перспектив розвитку ринку лізингових послуг в Україні.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати дослідження, яке полягає у визначенні проблем та перспектив розвитку лізингових послуг в Україні.

Виклад основного матеріалу. Лізинг як економічну категорію сьогодні тлумачать по-різному. У широкому розумінні найбільш точно дане поняття можна охарактеризувати як інвестування тимчасово вільних чи залучених фінансових коштів, при якому лізингодавець зобов'язується придбати у власність обумовлене договором майно у визначеного продавця і надати це майно лізингоодержувачу за плату в тимчасове користування з правом подальшого викупу [3, с. 51].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про фінансовий лізинг», лізинг – це підприємницька діяльність, яка спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів і полягає в наданні лізингодавцем у виключне користування на визначений строк лізингоодержувачу майна, що є власністю лізингодавця або набувається ним у власність за дорученням і погодженням з лізингоодержувачем у відповідного продавця майна, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів [4].

Об'єктом лізингу є будь-яке нерухоме і рухоме майно, яке може бути віднесене до основних фондів: машини, устаткування, транспортні засоби, обчислювальна та інша техніка, будинки споруди, системи телекомунікацій та інше, не заборонене законодавством до вільного обігу на ринку [10, с. 5-6].

Відповідно до Закону України «Про фінансовий лізинг», суб'єктами лізингу можуть бути:

- лізингодавець – юридична особа, яка передає право володіння та користування предметом лізингу лізингоодержувачу;
- лізингоодержувач – фізична або юридична особа, яка отримує право володіння та користування предметом лізингу від лізингодавця;
- продавець (постачальник) – фізична або юридична особа, в якій лізингодавець набуває річ, що в

наступному буде передана як предмет лізингу лізингоодержувачу;

- інші юридичні або фізичні особи, які є сторонами багатостороннього договору лізингу.

Їх ще можна умовно поділити на прямих і непрямих учасників лізингової операції (рис. 1) [5].

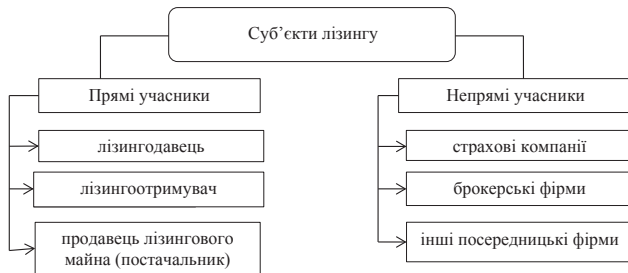

Рис. 1. Суб'єкти лізингових операцій

Обґрунтування принципів лізингових відносин дозволить краще зрозуміти сутність, зміст та основні завдання лізингової діяльності. До них відносять [9]:

- платність (лізингоодержувач отримує основний засіб у користування за певну плату);
- терміновість (лізингодавець передає орендарю майно на визначений у договорі строк);
- окупність (покриття усіх витрат лізингодавця на купівлю обладнання та передачу його в користування);
- прибутковість (сторони лізингової угоди отримують в результаті своєї діяльності прибуток);
- цільове призначення (лізингове майно повинне використовуватися з виробничою метою);
- розмежування функцій власника і користувача об'єкта лізингу (протягом дії лізингової угоди лізингодавець зберігає право власності на майно, надане у лізинг, а лізингоодержувач має право лише на його використання у виробничому процесі та отримання прибутку).
- пріоритету лізингоодержувача (йому відводиться активна роль щодо ініціюванню лізингових відно-

син, пошуку необхідного обладнання та його виробника, здійснення виробничого процесу, в результаті якого створюється додана вартість).

В економічній літературі ринок лізингових послуг виконує низку функцій, які представлені в таблиці 1.

Основними видами лізингу на ринку лізингових послуг є оперативний та фінансовий лізинг.

Так, оперативний лізинг характеризується коротшим строком лізингу порівняно із строком служби майна. Лізингові платежі не покривають повної вартості майна, яке є предметом лізингу. Оскільки для лізингодавця зростає ризик по відшкодуванню залишкової вартості предмету лізингу, він змушений здавати його в тимчасове користування декілька разів та підвищувати лізингові платежі. [6, с. 106-113]. При фінансовому лізингу строк користування майном наближується до строку експлуатації та амортизації всієї чи більшої частини вартості майна, зобов'язання по технічному обслуговуванню та страхуванню предмету лізингу покладається на лізингоодержувача. При цьому лізингоодержувач практично повністю сплачує вартість майна лізингодавцю [7].

Розглянемо сучасний стан ринку лізингових послуг. Серед лізингових компаній, що сьогодні працюють на ринку лізингу України, можна виділити ТОП-10 компаній, які проводять активну діяльність та знаходяться в десятці лідерів, займаючи те чи інше місце в рейтингу, протягом аналізованого періоду (табл. 2).

Відповідно, панівні позиції на ринку лізингових послуг у 2013 р. займала компанія ПП «ВТБ Лізинг Україна», з портфелем 2 342,69 млн. грн., друге місце посідала ТОВ «Райффайзен Лізинг Аваль» з портфелем 2 176,50 млн. грн., а третє – ТОВ «ОТП Лізинг» з портфелем 1 992,06 млн. грн.

Слід відмітити, що на кінець 2013 р. лише 3 лізингових компанії показали від'ємний темп приросту: «ІНГ Лізинг Україна» (-46,20%), «ВТБ Лізинг Україна» (-33,16%) та «УніКредіт Лізинг» (-19,50%).

Таблиця 1

Функції ринку лізингових послуг*

№ п/п	Назва	Характеристика
1	Фінансова	Розстрочка платежу за лізингове майно та отримання довгострокового кредиту. Лізингоотримувач має змогу не відволікати значні кошти, сплачуючи одноразово повну вартість майна, а лише його частину і спрямовувати кошти на інші цілі.
2	Інвестиційна	Спрямування тимчасово вільних фінансових ресурсів в інвестиції в основний капітал підприємств.
3	Інноваційна	Розширення використання нових прогресивних та високоефективних основних засобів та технологій.
4	Соціально-економічна	Розширення виробничо-господарської діяльності, за рахунок покращення фінансово-економічного стану, формує умови для створення додаткових робочих місць, підвищення життєвого рівня населення, підтримання соціальної інфраструктури, що знижує соціальну напругу у суспільстві.
5	Підприємницька	Підтримує сприятливі умови для розвитку малого та середнього підприємництва. Лізинг, перетворюючи користувача майна у його власника, формує психологію підприємця, підвищує відповідальність та самостійність у прийнятті господарських рішень.
6	Виробнича	Дозволяє лізингоодержувачу ефективно та оперативно вирішити питання матеріально-технічного забезпечення та оновлення виробничого процесу та виготовляти нову, високоякісну продукцію.
7	Збутова	За допомогою лізингу залучаються суб'єкти господарювання, які раніше не могли собі дозволити купити дорогі основні засоби. Зміцнюються позиції на ринку продукції, за рахунок підвищення її якості. Лізингоодержувач може сплатити лізингові платежі продукцією, виготовленою з допомогою взятого в лізинг обладнання.
8	Стабілізаційна	Проявляє себе на мікро- та макрорівнях. Учасникам лізингової угоди надається можливість покращити своє фінансово-економічне становище шляхом раціонального, спланованого використання ресурсів та розширення виробничої (комерційної) діяльності, що в свою чергу приведе до покращення соціально-економічного клімату в державі.

*Складено за даними: [9].

Таблиця 2

ТОП-10 лізингових компаній України*

№	Назва лізингової компанії	Лізинговий портфель, млн. грн.			Темп приросту, %	
		2013 р.	2012 р.	2011р.	2011–2012 рр.	2012–2013 рр.
1.	ВТБ Лізинг Україна	2342,69	3505,03	4869,36	-28,02	-33,16
2.	Райффайзен Лізинг Аваль	2176,50	2004,80	1913,29	4,78	8,56
3.	ОТП Лізинг	1992,06	1156,11	756,89	52,74	72,31
4.	Український лізинговий фонд	1801,20	775,40	73,11	960,54	132,29
5.	УніКредит Лізинг	1139,13	1415,13	1459,52	-3,04	-19,50
6.	ІНГ Лізинг Україна	719,10	1336,70	1482,00	-9,80	-46,20
7.	Порше Лізинг Україна	691,60	546,44	363,83	50,19	26,56
8.	ALD Automotive/Перша лізингова компанія	598,91	466,32	336,00	38,79	28,43
9.	Сканія Кредит Україна	389,00	350,00	138,60	152,53	11,14
10.	Ілта	289,40	255,50	169,30	50,92	13,27

*Складено за даними: [8].

Значне зростання темпу приросту ТОВ «Український лізинговий фонд» пов'язане з відносно недавнім виходом на ринок (з 2011 р.).

Цікавим є те, що в першій трійці лідирують компанії з іноземним капіталом. Так, засновником ПП «ВТБ Лізинг Україна» є ВАТ ВТБ Лізинг (Росія), ТОВ «Райффайзен Лізинг Аваль» як дочірню компанію Райффайзен Банк Аваль, одного із найбільших банків України, та Райффайзен Лізинг Інтернешнл, холдингової компанії з головним офісом у Відні. Засновником ТОВ «ОТП Лізинг», яке входить до складу OTP Group, є 100% ЗАТ «ОТП Банк Україна»

За даними асоціації «Українське об'єднання лізингодавців» та Нацкомфінпослуг у 2011 р. кількість укладених договорів становила 10 906 шт., а їх сукупна вартість становила 11,33 млрд. грн. У 2012 р. спостерігалось зменшення кількості укладених договорів лізингу на 80 шт. до 10 826 шт., сукупна вартість яких зросла майже на 30% і становила 14,71 млрд. дол. Кількість укладених договорів фінансового лізингу за три квартали 2013 р. порівняно із відповідними даними за 2011 р. зросла на 808 шт., а за 2012 р. скоротилася на 406 шт. Однак, відбулось стрімке зростання їх сукупної вартості з 13 млрд. грн. (2012 р.) до 24,6 млрд. грн. (2013 р.)

Аналізуючи вартість діючих договорів за 2011, 2012 та три квартали 2013 року, бачимо, що в розрізі кожного кварталу і кожного року їхня вартість зростає (рис. 2).

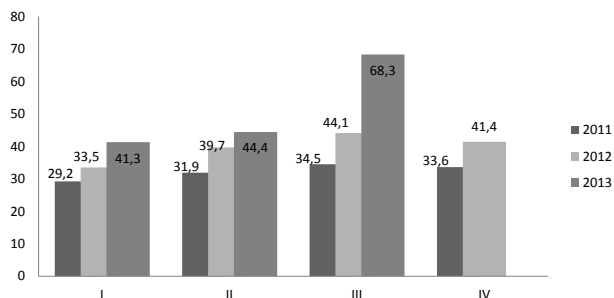

Рис. 2. Вартість діючих договорів фінансового лізингу поквартально за 2011-2013 рр.

Сукупна вартість 76 307 діючих договорів у 2011 р. становила 129,2 млрд. грн., 85 450 договорів у 2012 р. – 158,7 млрд. грн. За три квартали 2013 р. спостерігаємо зростання як кількості діючих договорів, так і їх сукупної вартості – 68 247 шт. та

154 млрд. грн. відповідно (для порівняння у 2011 р. 57 026 шт. – 95,6 млрд. грн., у 2012 р. 63 440 шт. – 117,3 млрд. грн.).

На кінець 2012 р. порівняно з 2011 р. відбулось зростання питомої ваги договорів строком дії від 2 до 5 років та більше 10 років (з 39,44 до 41,48% та з 2,36 до 4,03% відповідно). Одночасно прослідковується зменшення частки угод, що укладались на термін до 2 років на 1,78% (з 8,66 до 6,88%) та від 5 до 10 років на 1,84% (з 49,45 до 47,61%).

За три квартали 2013 р. відбулось зростання питомої ваги договорів, укладених на строк від 5 до 10 років з 59,19% (3 кв. 2012 р.) до 64,99% (3 кв. 2013 р.), частка інших договорів зменшилася [8].

Аналізуючи вартісний розподіл договорів за галузями, варто відмітити, що протягом 2011 та 2012 рр. переважали договори в галузі транспорту, питома вага яких коливалася і становила 57,4% (2011 р.) та 58,09% (2012 р.). Найбільше зростання питомої ваги (на 4,81%) було характерне для договорів у галузі сільського господарства (рис. 3).

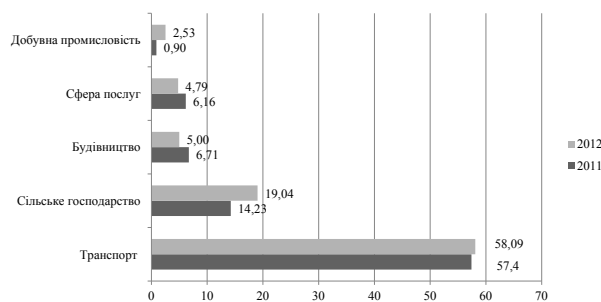

Рис. 3. Вартісний розподіл договорів фінансового лізингу за галузями на 2011-2012 рр.

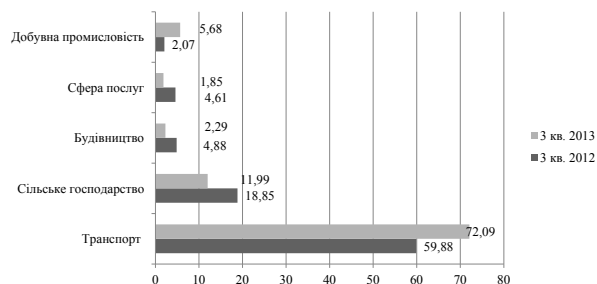

Рис. 4. Вартісний розподіл договорів фінансового лізингу за галузями на 3 кв. 2012-3 кв. 2013 рр.

На кінець 3 кварталу 2013 року, як і раніше, переважають угоди в галузі транспорту, сільського господарства, будівництва (рис. 4). Разом з тим питома вага договорів у галузі транспорту зростає більше ніж на 12% у порівнянні з кінцем 3 кварталу 2012 року. Також вперше питома вага договорів у галузі добувної промисловості досягла 5,68% [8].

Основними джерелами фінансування лізингових операцій протягом 2011-2012 рр. були позичкові кошти, в тому числі банківські кредити (89,89%), при цьому їх питома вага значно збільшилася у порівнянні з минулим роком (80,82%), а питома вага власних коштів лізингових компаній у порівнянні 2011 р. зменшилася з 18,93 до 9,93% (рис. 5).

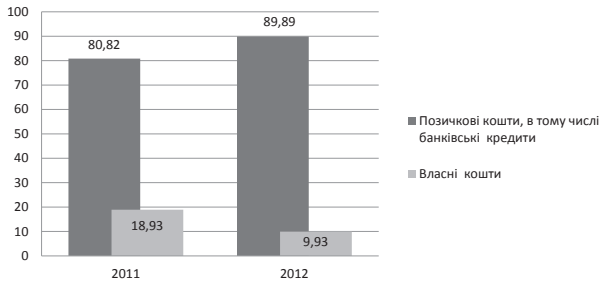

Рис. 5. Структура джерел фінансування лізингових операцій за 2011-2012 рр.

Основними джерелами фінансування лізингових операцій у 3 кв. 2013 р. також були позичкові кошти, при цьому їх питома вага майже не змінилася у порівнянні з відповідним періодом 2012 р. (рис. 6).

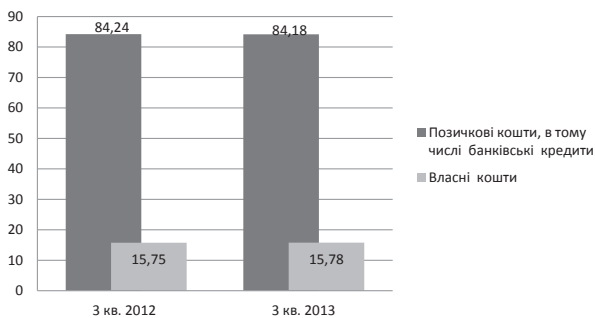

Рис. 6. Структура джерел фінансування лізингових операцій за 3 кв. 2012-3 кв. 2013 рр.

З наведених даних бачимо, що на ринку лізингових послуг існують труднощі, зумовлені недостатністю власних коштів лізингових компаній. Більшість лізингових компаній залежить від кредитних коштів банків, оскільки за рахунок власних грошових ресурсів вони здатні покрити лише 10-15% своїх витрат. Впевнено на ринку лізингових послуг тримаються компанії, власниками яких є міжнародні фінансові групи, та банки. Перші можуть розраховувати на підтримку материнських структур, другі завдяки лізинговим операціям розширили перелік своїх послуг та можуть швидше та вигідніше вирішувати проблему мобілізації коштів для закупівлі майна, яке передаватиметься в лізинг.

Окрім фінансової незабезпеченості, можна виділити ще такі проблеми розвитку лізингових послуг,

а саме: недосконалість законодавчої бази, невідповідність вітчизняного законодавства та міжнародних правових норм з питань лізингу, відсутність державних програм стимулювання лізингу, як ефективного способу оновлення основних фондів, висока вартість лізингових послуг, низька платоспроможність споживачів лізингових послуг, нерозвиненість інфраструктури ринку лізингу, недостатньо кваліфікований персонал та низький рівень обізнаності з питань лізингу серед громадян та представників малого та середнього бізнесу.

Висновки з проведеного дослідження. Для подолання даних перешкод необхідно на основі міжнародного досвіду, враховуючи національні особливості, удосконалити законодавчу базу; реформувати податкове законодавство, в частині стимулювання лізингових операцій (податкові пільги для операцій з міжнародного лізингу із ввезення на територію України високотехнологічного устаткування та для підприємств при оподаткування податком на прибуток); недопущення монополії та забезпечення прозорості, відкритості ринку лізингових послуг; сприяння розвитку інфраструктури ринку лізингу, що охоплювало б також кваліфіковану підготовку кадрів; створення лізингових центрів для обслуговування представників малого бізнесу.

Отже, незважаючи на недостатність власних фінансових ресурсів лізингових компаній, структурні диспропорції обсягу лізингових послуг за галузями економіки, недосконалість вітчизняного законодавства, ринок лізингу в Україні активно розвивається. Для вирішення цілої низки проблем необхідна комплексна співпраця як держави, в особі уповноважених нею органів, лізингових компаній, так і споживачів, оскільки розвиток лізингу є не тільки засобом підвищення якості та ефективності виробництва, оновлення основних фондів окремого підприємства, а й інтенсифікації розвитку вітчизняної економіки в цілому.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Александров В. Т. Проблеми розвитку ринку лізингових послуг в Україні та шляхи їх подолання / В. Т. Александров, М. О. Чернишева / Економічні проблеми сталого розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Балацького О.Ф., м. Суми, 24-26 квітня 2013 р. / За заг. ред. О.В. Прокопенко. – Суми : СумДУ, 2013.
2. Білан І. О. Перспективи розвитку фінансового лізингу в Україні / І. О. Білан [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://libfor.com/index.php?newsid=1912>.
3. Воловець Я. В. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : [підручник] / Я. В. Воловець. – К., 2007. – 195 с.
4. Закон України «Про фінансовий лізинг» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/723/97-вр/>.
5. Мороз А. М. Банківські операції : [навч. посіб.] / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://fingal.com.ua/content/view/441/83/1/1/>.
6. Онищук Я. В. Розвиток лізингу в Україні / Я. В. Онищук // Фінанси України. – 2005. – № 7. – С. 106-113.
7. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств : підручник / А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://books.efaculty.kiev.ua/finp/2/r/7/3.htm>.
8. Ринок лізингу. Статистика. Асоціація «Українське об'єднання лізингодавців» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.leasing.org.ua/ua/rating/>.
9. Топішко Т. І. Принципи, функції та механізми лізингових операцій / Т. І. Топішко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eprints.oa.edu.ua/10271/pruncyru.pdf>.
10. Шевчук Ю. А. Термінологія та класифікація лізингу / Ю. А. Шевчук // Лізинг в Україні. – 2008. – № 5. – С. 5-6.